

DIMENSIUNEA PSIHOSOCIALĂ A OMULUI NOU

Mihnea Gheorghiu

Știința ne învață că la nivel planetar există o singură specie umană, o singură umanitate, dar știm tot atât de bine că există mai multe feluri de oameni.

În istoria lungă a ideologiilor — religioase, sau laice — multe și-au propus să modifice condiția umană, să făurească un „om nou” în conformitate cu propriul lor cod de precepte morale, pornind de la principiile unei elementare conviețuiri sociale, — de pildă: „să nu minți”, „să nu furi”, „să nu ucizi” —, sau deviind spre altele mai particulare, supuse voinței silnice a unor regi și dumnezei a-tot-puternici, supuse fricii și ignoranței ca „bietul om sub vremi”.

Relația istorică, economică și psihosocială dintre om și univers, dintre individ și colectivitate reprezintă una din preocupările fundamentale ale cugetului omenesc, o temă de bază a filosofiei universale din cele mai vechi timpuri și, în general, a științelor sociale și politice.

Cu un secol în urmă, referindu-se la o campanie de presă în apărarea drepturilor omului și cetățeanului încălcate de orînduirea claselor privilegiate, o revistă socială scria: „numai schimbarea bazelor organizației, mai ales economice, adică revoluția socială, poate să aducă leac la aceasta, ca și la alte multe rele”. În *Expunerea socialismului științific și Programul socialist*, din februarie-mai 1886, se arată că societatea umanistă spre care năzuiau socialiștii români era aceea „în care actele individului vor fi folosite de societăți și ale societății, la rîndul lor, folosite de individul; cînd orice cuget se va naște în om, orice sentiment, vor fi în armonie cu interesele omenirii”, spre a sublinia că „toate aceste nu vor fi cu puțină decît în societatea socialistă” și a conchide că, în definitiv „socialiștii nu zic că societatea socialistă va da fericirea absolută, perfectă, ci că societatea socialistă, în comparație cu cea burgheză, va fi incomparabil mai perfectă și mai fericită”.

În sfera problematicei filosofice, un loc important îl ocupă, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, ideea formării și dezvoltării conștiinței socialiste, enunțarea Tezei, deosebit de fertile pentru practica socială, potrivit căreia rămînerea în urmă a conștiinței sociale față de existența socială nu constituie o fatalitate, conștiința putînd, dimpotrivă, să îndeplinească rolul unei forțe motrice a progresului social. Legat de aceasta, se cuvin relevate contribuțiile teoretice ale secretarului general al Partidului în definirea umanismului revoluționar socialist, a principiilor eticii și echității socialiste, la analiza relațiilor noi dintre individ și societate în noua

orinduire, a naturii contradicțiilor în societatea socialistă și a căilor de soluționare a acestora.

Este oare „formarea omului nou” numai o problemă a educației? Între umanismul nostru teoretic — materialist și ateist —, și umanismul practic, — comunist —, acțiunea educativă operează ca un liant necesar și obligatoriu, pentru că *societatea socialistă este o societate educațională prin excelență*. Codul ei moral specific nu se învață însă numai la școală, adică în sistemul învățămîntului propriu-zis; educația socialistă a cetățeanului se face în însuși procesul participării sale la structurile existente ale societății, în cadrul *democrației participative* ce caracterizează o societate nouă, ca a noastră. La Congresul educației politice și al culturii socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat o definiție memorabilă acestui proces educativ, trasindu-i coordonatele *om-societate-om* și direcția dezvoltării acestuia. Președintele nostru spunea atunci că: „Formarea omului nou, constructor conștient al celei mai drepte orînduiri sociale, constituie cea mai mare și mai complexă sarcină, cea mai nobilă răspundere, îndatorirea revoluționară de onoare a partidului nostru comunist. Tocmai de aceea este necesar ca în acest domeniu să acționăm în mod organizat, pe baza unor orientări de perspectivă clare, științifice.

În esență, noi, comuniștii, ne propunem de fapt să venim — dacă se poate spune astfel — în sprijinul naturii, care a sintetizat în om forma superioară de organizare a materiei, acționînd prin toate mijloacele pentru stimularea însușirilor celor mai nobile ale acestuia, pentru dezvoltarea sensibilității sale, a dorinței și voinței de autodepășire, pentru amplificarea continuă a cunoașterii sale, pentru împlinirea visurilor sale, celor mai cutezătoare de progres, dreptate și fericire. Aș putea spune că, în fond, și în acest domeniu acționăm în spiritul materialismului dialectic. Înțelegînd și stăpînînd legile naturii, acționăm, totodată, pentru a le pune în serviciul omului — adică a tot ce a creat mai bun natura. Noi ne propunem acum să perfecționăm produsul cel mai înalt al naturii — omul, creatorul a tot ce există în societate!

Umanismul revoluționar, care reflectă conștiința socialistă colectivă, — personalitatea revoluționară a clasei, a poporului muncitor —, reprezintă în fond suma dialectică a conștiințelor individuale, a personalităților umane ce o compun. Democrația socialistă astfel constituită și transpusă în practica societății noastre nu e o democrație gregară, o democrație „de meeting”, ci una reală și efectivă, fundată pe respectul mutual al cetățenilor, pe încrederea și convingerea personală deplină a fiecărui membru al societății. Însuși eroismul acestuia, în muncă sau în lupta pentru apărarea patriei socialiste, nu este un act de aventură personală, de orgoliu supradimensionat, sau de fanatism orb, de „vivere periculosamente”, ci un act de opțiune lucidă, de angajare conștientă totală, de disciplină liber consimțită.

Omul nou nu este un profesionist al utopiei, o făptură supraterestră, teleghidată, ci un „om între oameni”, un comunist în adevăratul sens al cuvîntului, fără cunună de spini și fără privilegii, un om de omenie. El este un revoluționar, un om al viitorului, în măsura în care este un om al prezentului cu luminile și umbrele lui. Omul fără majusculă, un om „unit în cuget și simțiri”, la bine și la greu, cu viața poporului său. Programul partidului nostru este de aceea *un program la scară umană*.

Cerințele societății noastre socialiste față de membrii ei sînt echivalente, în ultimă instanță, cu exigențele Partidului față de membrii lui, aceștia fiind, în principiu, oamenii noi, conștiințele la făurirea cărora trudesce, de zeci de ani, educatorii noștri, comuniștii. Ei trebuie să fie cadrele noastre de nădejde, exemple de urmat, la scară națională.

Partidul a trasat aria morală și politică în care se desfășoară etica și echitatea socialistă, în spiritul omeniei românești de faimă seculară, al idealului socialist preconizat de tradițiile noastre cele mai înaintate și în lumina experienței practice a construcției socialiste. Această construcție, deși avansată, nu este definitivă, ea are un caracter progresiv procesual, de aceea în însăși concretetea ei trebuie să-i aducem treptat îmbunătățirile care apar necesare pentru a asigura o dezvoltare cît mai echilibrată a întregii noastre activități. Ceea ce e valabil pe plan material, nu e mai puțin valabil pe cel spiritual.

În ce fel acționează structurile social-politice, mediul uman ambiant, asupra acestui proces innoitor? Încă din peisajul primelor lui contacte cu colectivul său de învățatură și de muncă, tînărul nostru cetățean începe să facă școala dialogului social, a echității și democrației, a gîndirii creatoare și competitive, a dragostei de muncă și de țară. Organizațiile de tineret și obștești, syndicatele și celelalte, prezintă, de asemenea, o anumită pondere în procesul de dezvoltare generală și particulară, alături de formele stabilite ale învățămîntului public, principalul factor de pregătire a forței de muncă, de formare a tinerei generații; dar și învățămîntul se adaptează mobilității sociale și economice a societății.

Rolul superior al muncii și învățămîntului de partid joacă, în sfîrșit rolul principal în desăvîrșirea conștiinței socialiste, în însăși perfecționarea calității educatorilor, care este, de asemenea, un proces permanent, în acest echilibru între mobilitate și stabilitate, între aspectul subiectiv și obiectiv al dezvoltării, în ceea ce numim, cu un termen generic, *școala conducerii*. Aceasta asigură și justifică atenția ce se acordă promovării, în toate domeniile, a celor mai buni activiști de partid și de stat, cu pregătire politico-ideologică, dar și cu pregătirea adecvată profesională și tehnicoștiințifică și cu un nivel corespunzător de cultură generală, pentru a putea face față sarcinilor ce le au de îndeplinit în sectoarele de activitate încredințate.

Acești oameni nu acționează însă într-un cerc izolat, elitist, supra-social; în sistemul nostru ei se află de fapt sub controlul nemijlocit al maseilor oamenilor muncii, al societății, activitatea lor este judecată direct în raport cu felul cum acționează și conduce procesul socio-economic în care s-au încadrat, ei răspund în fața tovarășilor lor de muncă, a partidului și poporului.

În această mare și complexă activitate educațională și democratică, omului i se asigură și i se impun datorii, morale și cetățenești, superioare altor orînduiri sociale. Participarea sa este electivă, ea este un act de conștiință și de adeziune liberă la cauza socialismului și comunismului. Partidul nostru este și trebuie să rămînă un partid al conștiințelor revoluționare. Tovarășul Nicolae Ceaușescu atrăgea atenția că „fiind un partid de guvernămînt, nu trebuie să uităm că există și tendința de a intra în partid și pentru anumite interese personale”. Pe de altă parte, simpla victorie a socialismului în țara noastră nu a putut schimba radical anumite mentali-

tăți ce țin de alte orinduiuri, de trecut, sau de influențe străine nocive, sau de factori subiectivi, individuali. Nepăsarea, oportunismul, corupția, abuzul de putere ș. a. se inseriu în această categorie de manifestări negative, ce intră dealtfel și sub incidența legilor statului. S-a arătat, de asemenea, cât de importantă este, în asemenea situații, acțiunea promptă și conștientă a maselor, a opiniei publice, chemată și obligată să-și exercite controlul asupra bunei desfășurări a conviețuirii sociale, deci propriul ei rol educativ.

În teoriile libertății individuale, sau personale, se eludează adeseori însuși fondul chestiunii, adică relația dintre individ și persoană, dintre *individualitate* și *personalitate* — noțiuni înconfundabile —, ca și dintre o gloată și o societate organizată, dacă luăm Omul la plural. Fără o delimitare a acestor noțiuni orice discuție despre : libertate, democrație, drepturile omului etc. devine o pură speculație sofistică.

Prin Educație se realizează tocmai trecerea de la individualitatea biologică la personalitate, iar pe plan colectiv, de la masa amorfă la o societate întemeiată pe o comunitate de interese și de comportament moral. Necesitățile materiale și intelectuale ale individului educat cresc și se diversifică, într-o organicitate dialectică cu ale comunității sale, cu progresul general al societății. În perimetrul etic al acestei legături complexe dintre om și omenire, *societatea socialistă stabilește propriul său raport superior dintre necesitate, libertate și democrație într-un proces de perfecționare continuă a cadrului social și instituțional* menit să asigure membrilor săi o viață mai bună, mai fericită.

Revenind în actualitatea socialistă, mai sînt de spus unele lucruri în legătură cu această conștiință de sine a omului nou, cu manifestarea dezvoltării multilaterale a personalității umane, a creativității sale în cadrul mai larg al civilizației socialiste, cu stimularea și utilizarea optimă a aptitudinilor și talentelor, a inteligenței românești, în producție, în știință și tehnică, în arte și în sport, în toate sferele de activitate de care depind prezentul și viitorul națiunii, aplicînd tuturor criteriul dictonului latin : „fiecăruia ce i se cuvine”.

Una din problemele fundamentale ale eforturilor de dezvoltare și perfecționare a proceselor educaționale o constituie determinarea cât mai precisă și clară a tipului de formație umană pe care o reclamă actualul stadiu de dezvoltare socială și, mai ales, tendințele sale viitoare.

Sub acest raport, astăzi este clar, de exemplu, că idealul uman și educațional nu mai poate fi realizarea unei personalități de formație „enciclopedistă”, omul care știe totul despre tot. Problema care se pune este însă, ce nou ideal uman se justifică a fi propus. Ce structură, ce profil și ce formație intelectuală, morală, estetică etc., teoretică sau practică trebuie să aibă o personalitate pe care dorim să o realizăm ? Ce orientare de ansamblu trebuie să aibă o asemenea personalitate ? Aceasta constituie o problemă care reclamă noi direcții de reflecție și de investigație, pentru a se da răspunsuri temeinic elaborate, atît pe plan teoretic, cît și cerințelor presante pe care le ridică practica educațională contemporană.

În acest cadru, se impun opțiuni și sisteme de măsură judicioase elaborate, care să favorizeze, pe de o parte, cultivarea și asigurarea promovării valorilor și talentelor din toate domeniile, iar, pe de altă parte, să bareze căile ce pot crea situații în care mediocritatea să-și mai găsească

10-10-1944